

Nr 27

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1973:91 angående ändrat belöningssystem för statsanställda m. fl. jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1973:91 har Kungl. Maj:t (finansdepartementet) hemställt om riksdagens yttrande över av föredragande statsrådet Löfberg förordade riktlinjer för en reform av belöningssystem för statsanställda m. fl.

I propositionen föreslås att samma utmärkelse i form av armbandsur eller medalj skall delas ut som belöning till alla anställda i statlig tjänst oberoende av löneställning, medan utdelandet av ordnar till svenska medborgare upphör.

Utskottet hänvisar till propositionen i vad avser dess närmare innehåll.

Motionerna

Med anledning av propositionen har följande motioner väckts,

1973:1788 av herr Hjorth m. fl. (s), vari hemställs: att riksdagen som sin mening uttalar 1) att utdelandet av ordnar till svenska medborgare upphör, 2) att ändringen i fråga om ordensväsendet genomföres samtidigt med övriga föreslagna ändringar av belöningssystemet för statsanställda.

1973:1840 av herr Björck i Nässjö m. fl. (m), vari hemställs: att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition 1973:91.

1973:1853 av herr Nordstrandh (m), vari hemställs: att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande av utdelningen av medaljen "För nit och redlighet i rikets tjänst" i tolfte storleken såsom belöning för minst 40 års väl vitsordad statstjänst.

1973:1854 av herr Polstam m. fl. (c), vari hemställs: att riksdagen vid sin behandling av prop. 1973:91 beslutar att kvalifikationstiden för att erhålla belöning för anställning i statlig tjänst skall vara 25 års anställning och att ingen åldersgräns skall finnas.

1973:1894 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställs: 1. att riksdagen som sin mening uttalar att belöningar åt i statens tjänst anställda må utdelas av Kungl. Maj:t efter de grunder som Kungl. Maj:t faställer; 2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning om en reformering av ordensväsendet som tillgodoser statens behov av att hedra och utmärka särskilt förtjänta personer och att förslag därom underställs riksdagen; samt 3. att riksdagen avvisar Kungl. Maj:ts förslag om att nu göra vidare uttalanden om förändringar i ordensväsendet.

Utskottet

Som inledningsvis i korthet berörts innebär föreliggande förslag att utmärkelsen "För nit och redlighet i statens tjänst" i fortsättningen skall delas ut till alla anställda i statens tjänst enligt enhetliga förenklade regler och att statens medverkan i ordensväsendet upphör. Förslaget avses skola förverkligas bl. a. genom att Kungl. Maj:t i cirkulär meddelar nya bestämmelser för användning av utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst".

Beträffande orden till utländska medborgare eller statslösa, bosatta utomlands, föreslås att den nuvarande ordningen med statlig medverkan skall fortsätta. Detta motiveras med att det i de flesta länder finns någon form av ordenssystem under statlig medverkan och att utlandet av svenska ordnar kanske kan ha viss betydelse för Sveriges förbindelser med andra länder. Regeringsförslaget förutsätter, att en grundlagsändring inte är erforderlig för genomförandet av den föreslagna reformen och hänvisar till de uttalanden som härvidlag gjorts tidigare av riksdagen och av grundlagberedningen. Att frågan underställs riksdagens bedömning motiveras särskilt med att meningsskiljaktigheter förekommit rörande beslutsformen.

De belöningssystem som för närvarande tillämpas under statlig medverkan återspeglar en gången tids samhällssyn genom att ge uttryck för värderingar av samhällsinsatser enbart med hänsyn till tjänsteställning. Många medborgare har visat sin kritiska inställning till systemet genom att avböja ordensutmärkelse. Riksdagen har 1969 och 1970 uttalat sig för införandet av ett enhetligt belöningssystem för alla statligt anställda. Utskottet biträder uppfattningen, att det är i hög grad motiverat med en reformering av belöningsväsendet.

De riktlinjer som i propositionen dragits upp för utformningen av det framtida belöningsväsendet har vunnit anslutning från personalorganisationer, företrädande det övervägande antalet statsanställda. Utskottet, som ser ett påtagligt värde häri, finner sig för egen del kunna biträda dessa riktlinjer.

På grund av det anförda avstyrker utskottet det i motionen 1973:1840 framställda yrkandet om avslag å propositionen. Ej heller kan utskottet ansluta sig till det i motionen 1973:1894 framförda förslaget om ytterligare utredning. Motionärerna har framfört åsikten, att det i Sverige liksom i andra länder kan finnas behov av att särskilt utmärka samhällsnyttiga insatser. Detta ger utskottet anledning till följande kommentar. Samma uppfattning framfördes också från några håll under remissbehandlingen av den departementspromemoria som föregått regeringsförslaget. Enligt föredragande statsrådet är en ordning med någon form av reformerat ordensväsende inte förenlig med personalorganisationernas inställning. Utskottet ansluter sig till statsrådets uttalande, att ordensväsendet inte kan i praktiken utformas och tillämpas på ett sätt som motsvarar det grundläggande kravet på jämlikhet och enhetlighet i bedömningen av olika personalkategoriernas arbetsinsatser. Detta gäller

både den offentliga och enskilda sektorn av arbetsmarknaden. Inte heller när det är fråga om att belöna viktiga samhällsinsatser av mer allmän karaktär kan ordnarna anses fylla sin uppgift. Det finns därför enligt utskottets mening inte anledning att i framtiden behålla systemet med ordensutmärkelser till svenska medborgare under statlig medverkan. Utskottet biträder således yrkandet i motionen 1973:1788 punkt 1.

Det i motionen 1973:1853 framförda förslaget att för viss längre tids statstjänst skall en större storlek av medaljen "För nit och redlighet i rikets tjänst" kunna komma i fråga liksom förslaget i motionen 1973:1854 om sänkning av kvalifikationstiden och borttagande av ålderskravet för nyssnämnda utmärkelse är frågor som riksdagen enligt utskottets uppfattning inte har anledning att nu gå in på. Detaljregleringen av medaljväsendets framtida utformning bör ankomma på Kungl. Maj:t, som därvid självfallet bör samråda med personalorganisationerna.

Beträffande formen för avskaffandet av ordensväsendet har utskottet inte något att erinra mot propositionens förslag. Utskottet avstyrker således motionen 1973:1894 även i detta hänseende.

På grund av det anförda förordrar utskottet, att statliga myndigheters medverkan i ordensväsendet såvitt gäller utmärkelser till svenska medborgare upphör samt att medaljen "För nit och redlighet i rikets tjänst" införs som enhetlig belöning för all verksamhet i statens tjänst och utdelas efter grunder som avgörs av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts Orden bör enligt utskottets mening upphöra utdela utmärkelser till svenska medborgare. Utskottet anser inte att det ankommer på riksdagen att uttala sig om formerna för Kungl. Maj:ts Ordens fortsatta verksamhet.

De nu föreslagna ändringarna i fråga om ordensväsendet bör – såsom också anförts i propositionen – inte genomföras så länge Gustaf VI Adolf är konung. Reformen bör således träda i kraft samtidigt med att den nya regeringsformens regler om statschefens ställning och befogenheter träder i kraft. Utskottet biträder därför inte förslaget i motionen 1973:1788, att reformen i vad avser ordensväsendets upphörande bör genomföras från och med år 1974 i anslutning till att övriga ändringar i det statliga belöningssystemet skall tillämpas.

Med det anförda har utskottet även besvarat motionen 1973:1894, hemställer punkten 1.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:91 och motionerna 1973:1788, hemställer punkten 1, och 1973:1894, hemställer punkten 1, samt med avslag på motionerna 1973:1788, hemställer punkten 2, 1973:1840, 1973:1853, 1973:1854 och 1973:1894, hemställer punkterna 2 och 3, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i det föregående anført.

Stockholm den 23 maj 1973

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Larsson i Luttra (c), Henningsson (s), fru Thunvall (s), herrar Hernelius (m), Mossberg (s), Boo (c), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Werner i Malmö (m), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga* (fp), Molin (fp) och Wictorsson (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. av herrar Larsson i Luttra (c), Boo (c) och Fiskesjö (c), vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med orden "Det i" och slutar med orden "med personalorganisationerna" bort ha följande lydelse:

Det i motionen 1973:1853 framförda förslaget att för viss längre tids statstjänst skall en större storlek av medaljen "För nit och redlighet i rikets tjänst" kunna komma i fråga liksom förslaget i motionen 1973:1854 om sänkning av kvalifikationstiden och borttagande av ålderskravet för nyssnämnda utmärkelse är detaljregler, vars framtida utformning bör ankomma på Kungl. Maj:t, som därvid självfallet bör samråda med personalorganisationerna. Utskottet vill dock som ett önskemål uttala att den hittills tillämpade kvalifikationstiden för erhållande av medaljen "För nit och redlighet i rikets tjänst" sänks från nu tillämpade minst 30 års statlig tjänst till 25 års sådan tjänst. Utskottet anser även att kravet på att man skall ha uppnått 50 års ålder för att erhålla ifrågavarande utmärkelse bör slopas. Det bör enligt utskottets mening inte vara personens ålder utan den utförda arbetsinsatsen under lång tid som ges ett erkännande genom denna form av belöning. Ett genomförande av den av utskottet förordade sänkningen av kvalifikationstiden skulle enligt utskottets mening innebära att reglerna bättre anpassas till vad som bl. a. gäller utanför den statliga sektorn. Med det anförda får motionen 1973:1854 anses besvarad.

2. av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m), vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Det svenska ordensväsendet har under sin utveckling kommit att präglas av en ensidig inriktning på belöning av utförd tjänst. På ett sätt som inte har motsvarighet i andra länder har ordensutmärkelser till personer i offentlig tjänst knutits till tjänsteställning och tjänsteår. Samtidigt har beträffande statligt anställda en skarp linje dragits mellan dem som belönas med ordnar och dem som hedras med medaljer eller därmed jämställda hedersbevis. Dessa olikheter ter sig med ett demokratiskt betraktelsesätt orättvisa och svårmotiverade. Utskottet vill därför inte motsätta sig att riksdagen uttalar sin anslutning till förslaget om enhetlig tjänstebelöning för alla i statens tjänst anställda. Sådana belöningar bör enligt utskottets mening utdelas av Kungl. Maj:t efter de grunder som Kungl. Maj:t fastställer. Utskottet avstyrker därför motionerna 1973:1840, 1973:1853 och 1973:1854.

Men därmed anser utskottet det inte motiverat att upphöra att utdela ordnar till svenska medborgare. Som föreslagits i propositionen skall statsmakterna även fortsättningsvis medverka vid ordensbelöningar till utlänningar. Enligt utskottets mening är förslaget på denna punkt en självklar följd av internationell sedvänja. Bl. a. mot bakgrund av att utländska medborgare skall kunna tilldelas svenska ordnar finner utskottet det emellertid påfallande inkonsekvent att vi i Sverige – i motsats till flertalet andra länder – inte skall kunna i yttre former utmärka och hedra svenskar som i sin gärning – i allmän eller enskild tjänst – gjort särskilt förtjänstfulla insatser.

Enligt utskottets mening skulle ett reformerat ordensväsende mycket väl kunna utformas och tillämpas på ett sätt som motsvarar "det grundläggande kravet på jämlikhet och enhetlighet i bedömningen av olika personalkategoriernas arbetsinsatser". Det skulle nämligen då inte vara fråga om "olika personalkategorier" utan om individer som på ett särskilt sätt gjort sig förtjänta av samhällets tacksamhet. Ordenskanslersämbetet har framlagt ett välmotiverat förslag till ett sådant reformerat ordensväsende. I propositionen har denna utredning icke beaktats eller blivit föremål för prövning. Detta får anses helt oförsvarligt. Ämbetets förslag är enligt utskottets mening i hög grad beaktansvärda och bör därför göras till föremål för en mera ingående utredning.

Utskottet kan inte heller biträda den uppfattning om ordensväsendets rättsliga ställning som ges uttryck för i propositionen. Enligt utskottets mening bör riksdagens ställningstagande i denna fråga ske i mera preciserade former och det bör inte lämnas så allmänt hållna fullmakter till Kungl. Maj:t som begärts i propositionen.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet motionen 1973:1894 samt avstyrker motionen 1973:1788.

Med hänvisning till utskottets i det föregående redovisade uppfattning, som innebär, att frågan om ett grundligt reformerat ordensväsen bör hänskjutas till fortsatt utredning och därefter ånyo underställas riksdagen, avstår utskottet från att närmare utveckla sin kritiska syn på de föreslagna "riktlinjerna".

På grund av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:91 och med bifall till motionen 1973:1894 samt med avslag på motionerna 1973:1788, 1973:1840, 1973:1853 och 1973:1854

1. som sin mening uttalar att belöningar åt i statens tjänst anställda må utdelas av Kungl. Maj:t efter de grunder som Kungl. Maj:t fastställer;
2. hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning rörande en reformering av ordensväsendet som tillgodoser statens behov att hedra och utmärka särskilt förtjänta personer och att förslag därom underställs riksdagen;
3. avvisar Kungl. Maj:ts förslag om att nu göra vidare uttalanden om förändringar i ordensväsendet.

